

J-2

ગુજરાત આયુર્વેદ યુનિવર્સિટી,
અમદાવાદ.

સંલગ્ન આયુર્વેદ મહાવિદ્યાલય

આયુર્વેદાચાર્ય (બી.એ.એમ.એસ.)ના અભ્યાસક્રમ માટે જર્નલ્સ

પ્રથમ પ્રોફેશનલ

શારીર રચના ભાગ-૨

વિદ્યાર્થીનું નામ :

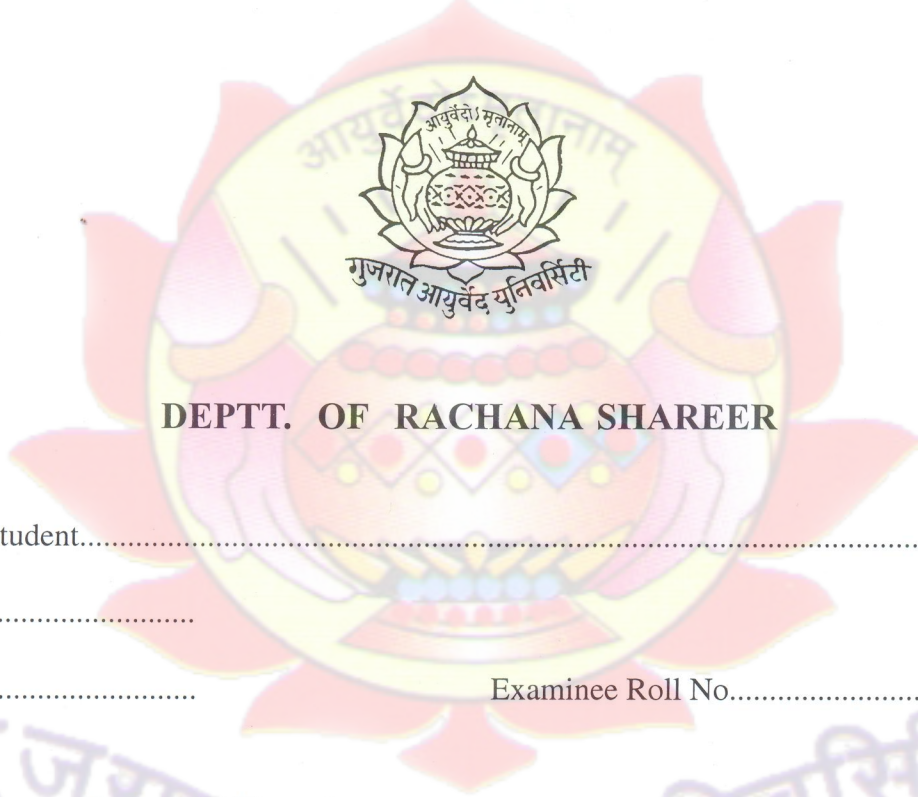
કોલેજનું નામ :

રોલ નંબર :

Gujarat Ayurved University, Jamnagar.

Name of College.....

CERTIFICATE

DEPTT. OF RACHANA SHAREER

Name of Student.....

Class.....

Roll No.....

Examinee Roll No.....

This is to certify that Shri/Kumari.....
has satisfactorily performed the practicals, those are attested herewith in the subject **Rachana Shareer** prescribed by the Gujarat Ayurved University, Jamnagar for the year 20 -20 .

Demonstrator/Lecturer

Head of Deptt.

Principal

Examiner

Seal

આમુખ

વર્તમાન સમયને અનુલક્ષીને બનાવવામાં આવેલ આયુર્વેદના નવા અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખેતાં-આયુર્વેદનો સરલ તેમજ વ્યાવહારિક રૂપથી અભ્યાસ થાય તેમજ આયુર્વેદના સ્નાતકો સારા ચિકિત્સકો અને વૈજ્ઞાનિક રીતે સંશોધનમાં રુચિ ધરાવતા થાય તેવો રહેલ છે. સાથોસાથ આયુર્વેદના મૂળભૂત સિદ્ધાન્તોને સારી રીતથી સમજીને સમાજમાં તેનો ઉપયોગ કરી શકે તેવા હેતુથી પ્રસ્તુત અભ્યાસક્રમનો અમલ થઈ રહેલ છે.

નવા કોર્સના અનુસંધાને જ શરીરરચના તેમજ રચનાશારીર વિજ્ઞાનનો અભ્યાસ પ્રાત્યક્ષિક રૂપથી શરીરને વધારે સારી રીતે અને સરલતાથી જાણી શકે તથા જાણ્યા બાદ આયુર્વેદના મૂળભૂત સિદ્ધાન્તો જેવા કે -પ્રકૃતિ, સાર, સંહનન, અગ્નિ, દોષ, ધાતુ, મલ, ઇન્દ્રિય વિગેરે બાબતોનો સ્પષ્ટ રૂપથી અભ્યાસ કરી શકે તેવા હેતુથી આધુનિક શરીરરચના તેમજ શરીરક્રિયા વિજ્ઞાનના તથ્યોની સહાયતા લઈને અભ્યાસ કરાવવો અતિ આવશ્યક છે-આમ ચર્ચા-વિચારણા કરીને તે-૧૯૮૭માં બમનગર તથા સુરત મુકામે યોજાયેલ ઓપવર્ગો દરમિયાન નક્કી કરવામાં આવેલું, જેમાં પ્રત્યેક કોલેજના સંબંધિત વિષયોના પ્રાધ્યાપકશ્રીઓએ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધેલ. ત્યારબાદ એ જ વિચારોને અનુલક્ષીને યુનિવર્સિટી દ્વારા એક પ્રાયોગિક જર્નલ બંને વિષયો માટે અલગ રૂપથી તૈયાર કરીને પ્રત્યેક સંલગ્ન કોલેજમાં તેની સહાયતા વડે પ્રથમ વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમની ગોઠવણ કરવી તેવો પણ નિર્ણય લેવામાં આવેલો.

આ નિર્ણયના પગલે પગલે યુનિવર્સિટીના પ્રયત્નો છેલ્લા બે વર્ષથી ચાલુ રહ્યા અને તેના પરિપાકરૂપ આ જર્નલનું નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે.

શારીરરચનાની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો આધુનિક અંગ્રેજી નામોની સાથે આયુર્વેદિક નામોનો ઉલ્લેખ વિદ્યાર્થીઓ વધારે સરળતાથી કરી શકે તેમજ તેની સાથોસાથ મર્મવિજ્ઞાન જેવા આયુર્વેદના મૌલિક વિષયોને પણ વૈજ્ઞાનિક રીતે સરલતાપૂર્વક સમજી શકે તેનો પણ વિચાર કરેલ છે.

આયુર્વેદમાં પણ કદ્યું છે કે :-

શરીરં નામ ચેતનાધિષ્ઠાનભૂતં પંચમહાભૂતં વિકારસમુદ્ભવાત્મકં સમયોગવાહી ચ ।

જ્યારે આયુ અથવા જીવનનું લક્ષણ દર્શાવતાં પણ કહેવામાં આવેલ છે -

શરીરેન્દ્રિય સત્ત્વાત્મસંયોગો ધારિ જીવિતમ્ ।

નિત્યગશ્વાનુબન્ધશ્ચ પર્યયૈરાયુરુચ્યતે ॥ ચ. સૂ. ૧-૪૨

આવી વ્યાખ્યાઓ મુજબ આયુ-શારીરક્રિયા વિજ્ઞાનના દષ્ટિકોણથી ષડઘાત્વાત્મક પુરુષરૂપે અધ્યયન કરવાનો વિદ્યાર્થીઓને ખ્યાલ આપી શકાય તેવો હેતુ રાખેલ છે: જેની અંતર્ગત દોષ, ઘાતુ તેમજ મલ-વિજ્ઞાનનો પણ સમાવેશ સૂક્ષ્મરૂપથી થઈ જાય છે. આ જ રીતે ઘાતુ તથા મલનો પરિચય વિશેષરૂપથી કરવા માટે આધુનિક વિજ્ઞાનનાં તથ્યો જેવાં કે હિમેટોલોજી, મૂત્રપરીક્ષા તથા આધુનિક જીવરાસાયણિક પરીક્ષાઓનો પણ સમાવેશ કરેલ છે.

આમ, ઉપરોક્ત શરીરરચના વિજ્ઞાન તથા આયુર્વેદીય શારીરક્રિયા વિજ્ઞાન વિષયોના જર્નલ્સનું નિર્માણ એ એકસૂત્રતા માટેનું પ્રથમ પગલું છે. આશા છે કે આગળ ઉપર અભ્યાસક્રમોને અનુલક્ષીને ભવિષ્યમાં પણ આવી રીતના કાર્ય ચાલતાં રહેશે જેનાથી આયુર્વેદમાં આવેલ અભ્યાસુ વિદ્યાર્થીઓને દરેકને ગુજરાતભરમાં પ્રત્યેક જગ્યાએ સરખી સુવિધા-એક સરખું શિક્ષણ પ્રદાન કરી શકાશે અને યુનિવર્સિટીના દરેક રનાતક થઈને બહાર આવતા વૈદ્યને માટે વિડાસની એકસરખી તક મળી રહેશે એવી આશા હાલના તબક્કે આપણે સૌ રાખીશું-અને સાથે બેસીને સર્વે સન્તુ નિરામયા: ની કલ્પના વિશ્વમાં લઈ જવા માટે પ્રભુ સૌને શક્તિ આપે. અસ્તુ.

તા.

જામનગર.

ગુજરાત આયુર્વેદ યુનિવર્સિટી,

જામનગર.

બીજા વિભાગની માર્ગદર્શક સૂચના

દરેક કોષ્ટક કે આશયનું વિવરણ લખતી વખતે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા.

- ૧ પ્રાત્યક્ષિક નામ અને પર્યાય : (Synonym)
- ૨ વ્યાખ્યા : (Definition or Introduction)
- ૩ સંખ્યા :
- ૪ આકાર : (Shape)
- ૫ વર્ણ : (Colour)
- ૬ માપ : (Measures)
- ૭ વજન : (Weight)
- ૮ સ્થાન : (Location)
- ૯ બહારના ભાગ : (Ext. Features)
- ૧૦ આંતર્યંતર રચના : (Int. Structure)
- ૧૧ આકૃતિઓ :- ખાસ કરીને Location, Ext. Features (in different views) ની આકૃતિઓ દોરવી.
- ૧૨ ધમની પોષણ : (Blood Supply)
- ૧૩ શિરા પોષણ : (Venous Drainage)
- ૧૪ નાડી પોષણ : (Nerve Supply)
- ૧૫ શલ્યતંત્રીય મહત્વ : (Applied Anatomy)

ઉપરોક્ત તમામ પ્રેક્ટિકલ માટે નીચે મુજબના પુસ્તકો Reference book તરીકે યોગ્ય ગણવા.

- ૧ પ્રત્યક્ષશારીર - કવિરાજ ગણનાથસેન.
- ૨ Practical Manual of Anatomy by Cunningham.
- ૩ Gray's Anatomy.
- ૪ Human Anatomy by B. D. Chorasias.

PART-II

RECORD OF WORK DONE

No.	Date	Practicals	Page No.	Signature
1		ઉદરગુહાના નવ વિભાગ (Abdominal Nine Regions)		
2		મહાપ્રાચીરા પેશી-Diaphragm		
3		પાચનવહ સંસ્થાન-Digestive System		
		A. ગ્રસનિકા-Pharynx		
		B. અક્ષનળી-Oesophagus		
		C. આમાશય-Stomach		
		D. ક્ષુદ્રાંત્ર-Small Intestine		
		1. ગ્રહણી-Duodenum		
		2. મધ્યાંત્ર-Jejunum		
		3. શેષાંત્ર-Ileum		
		E. બૃહદાંત્ર-Large Intestine		
		1. ઉડુંક-Caecum		
		2. આંત્રપૂરુષ-Vermiform Appendix		
		3. આરોહીભાગ-Ascending Colon		
		4. અનુપ્રસ્થભાગ-Transverse Colon		
		5. અવરોહીભાગ-Descending Colon		
		6. કુંડલિકાભાગ-Sigmoid Colon		
		7. ગુદભાગ-Rectum		
		8. ગુદનલિકા-Anal Canal		
4		યકૃત-Liver		
5		પિત્તકોષ-Gall Bladder		
6		અન્યાશય-Pancreas		
7		પ્લીહા-Spleen		
8		શ્વાસનવહ સંસ્થાન-Respiratory System		
		a. સ્વસ્થંત્ર-Larynx		
		b. શ્વાસનલિકા-Trachea		
		c. ફુફફુસ-Lungs		

RECORD OF WORK DONE

No.	Date	Practicals	Page No.	Signature
9		પ્રજનનવહ સંસ્થાન-Reproductive System A. પુરુષ પ્રજનનવહ સંસ્થાન a. વૃષણ કોષ -Scrotum b. શિશ્ન-Penis c. વૃષણ ગ્રંથિ-Testis d. અધિવૃષણિકા-Epididymis e. શુક્રવાહિનીઓ- Vas Deference f. પૌરુષગ્રંથિ-Prostate Gland B. સ્ત્રી પ્રજનનવહ સંસ્થાન a. યોનિ-Vagina b. ગર્ભાશય-Uterus c. બીજવાહિની-Fallopian Tube d. બીજકોષ-Ovary		
10		રક્તવહ સંસ્થાન-Circulatory System a. હૃદય-Heart		
11		મર્મો-Vital parts		
12		ઇન્દ્રિય શારીર-Sensory Organs a. ચક્ષુ ઇન્દ્રિય-The Eye b. કર્ણોન્દ્રિય-The Ear c. દ્વાણોન્દ્રિય-The Nose d. રસોન્દ્રિય-The Tongue e. સ્પર્શોન્દ્રિય-The Skin		
13		નિઃસ્ત્રોત ગ્રંથિ-Ductless Glands a. પિત્યૂષ ગ્રંથિ-Pituitary gland b. છક્ક કન્દિકા-Pineal body c. થ્યુઇડા ગ્રંથિ-Thyroid gland d. પરિથ્યુઇડા ગ્રંથિ-Para Thyroid gland e. ઠેર (બાલ્ય) ગ્રંથિ-Thymus gland f. અધિવૃક્ક ગ્રંથિ-Supra renal gland		

RECORD OF WORK DONE

No.	Date	Practicals	Page No.	Signature
14		મૂત્રવહ સંસ્થાન-Urinary System		
		a. વૃક્ક-Kidney		
		b. ગવિની-Ureter		
		c. બસ્તિ-Urinary Bladder		
		d. મૂત્ર પ્રસેક-Urethra		
15		ઉત્તમાંગ શારીર-The Brain		
		a. બૃહત્ મસ્તિષ્ક-Cerebrum		
		b. લઘુ મસ્તિષ્ક-Cerebellum		
		c. ઉષ્ણીષક-Pons		
		d. સુપુમ્ણા શીર્ષક-Medulla Oblongata		
		e. સુપુમ્ણા કાંડ-Spinal cord		
		f. શીર્ષણ્ય નાડીઓ-Cranial Nerves		

ગુજરાત આયુર્વેદ યુનિવર્સિટી

➤ Following suggestions for changes in Rachana Sharir second Journal.

- Anatomy journal PART-II

• **Current Sequence in second Journal**

- 1) DIGESTIVE SYSTEM
- 2) SPLEEN
- 3) RESPIRATORY SYSTEM
- 4) MALE REPRODUCTIVE SYSTEM
- 5) FEMALE REPRODUCTIVE SYSTEM
- 6) CIRCULATORY SYSTEM
- 7) MARMA (VITAL PARTS)
- 8) SENSORY ORGANS
- 9) DUCTLESS GLANDS
- 10) URINARY SYSTEM
- 11) NERVOUS SYSTEM

Suggested Sequence is as follows

1. DIGESTIVE SYSTEM
2. SPLEEN
3. URINARY SYSTEM
4. MALE REPRODUCTIVE SYSTEM
5. FEMALE REPRODUCTIVE SYSTEM
6. CIRCULATORY SYSTEM
7. RESPIRATORY SYSTEM
8. SENSORY ORGANS
9. DUCTLESS GLANDS
10. NERVOUS SYSTEM
11. MARMA (VITAL PARTS)